

sérleti lehetőségeit jóval meghaladó intuícióval hipotetikusan kijelentette, hogy minden delejesség érzékelhetően vagy érzékelhetetlenül elektromos áramból származik. Minden mágnes elektromos áramot hordoz magában (molekuláris áram), melynek megkülönböztetésére nincsenek eszközeink — jelentette ki — s ez a magyarázata a szóbanforgó magnetizmusnak.

Csak jóval később, 1905-ben, az atomelmélet világa mellett került ismét sor Paul Langevin révén Ampère felismeréseinek megvizsgálására s ez bebizonyította, hogy menyire helyesen látta meg a mágneses jelenségek lényegét és sok módosítással ugyan, de a delejességnek általa felállított elmélete tette alapját a mostani strassburgi kongresszusnak is.

Az utolsó században a delejesség terén elért kísérleti felfedezések igen megszorodtak. Bizonyos anyagokat, a bismutot például taszítja a mágneses rács, ezeket diamagnetikus testeknek, másokat vonz, ezeket paramagnetikusoknak nevezzük. Ez utóbbiak közt találunk olyanokat, melyek különösképpen delejeződnek, így az acél, a nikkal és kobalt. Ezek az ugyneve-

zett ferromagnetikus anyagok. Ez utóbbiak tanulmányozása természetesen sokkal bonyolultabb. A konferencia megállapított bennük bizonyos demagnetizált góccokat, de ezek természetének felismeréséig még nem jutott el. Mintegy harminc éve folytat módszeres kutatást a ferromagnetizmus terén, ahol az első eredményeket Pierre Curienek köszönhetjük — Pierre Weiss, a strassburgi delejességi laboratórium alapítója és igazgatója. Az ő és munkatársainak dolgozatai első helyen szerepeltek a kongresszus tárgyalásain.

Ha felemlítjük a kongresszus anyagából a lehető legerősebb mágneses mező elérésének kérdését (ismeretes, hogy a világ legerősebb elektromágnes a Francia Akadémia meudoni laboratóriumában van), az elérhető legalacsonyabb hőmérséklet kérdését (delejes módszerekkel sikerült egy ezred fok különbséget megközelíteni az abszolút zérót), azt hisszük, rámutatunk a kongresszus jelentőségére, ahol különböző országok szakemberei vetették össze ismereteiket olyan tárgy körül, amelyik igen alkalmas az anyagról való ismereteink kibővítésére. (I. S.)

V I L Á G S Z E M L E

A NÉMET-OROSZ MEGÁLLAPODÁS

Ha nem az irányított és érdekelt sajtóügynökségek bódító verziói után igazodunk, hanem az események mögött rejtőző igazságot keressük, nem kételkedhetünk abban, hogy az orosz-német megnehtámadási szerződés, amely az európai helyzet legkritikusabb napjaiban a Szovjetunióknak a készülő konfliktusban tanusítandó semleges magatartását jelképezi, egyedül és kizárólag annak a következménye, ami egy évvel ezelőtt a müncheni katasztrófát előidézte, illetve Ausztriát, Csehszlovákiát és Albániát a német-olasz imperialista terjeszkedésnek kiszolgáltatta.

Mindennél többet mond erről maga az a tény, hogy az angol és francia kormányokat és diplomáciát mind a mai napig ugyanazok a maradi befolyások alatt álló, minden antidemokratikus áramlatot támogató egyének és csoportok képviselik, akik Münchenben a kollektív biztonság elvét feláldozták és nagy sikerhez juttatták az erőszakos támadás és hódítás

hirdetőit, abban a reményben, hogy sikerül a német-olasz támadást kelet, illetve a Szovjetunió ellen fordítani. Mind a mai napig a „müncheniek“, Angliában a Chamberlain-Halifax-John Simon-Sir Samuel Hoare-négyes, Franciaországban Bonnet és Daladier felelősek a nagy nyugati államok külpolitikájáért. Ez a körülmény magában is elegendő lett volna ahhoz, hogy a szovjet diplomácia csalódottan mondjon búcsút a demokratikus tőkés államok diplomáciájával való együttműködés politikájának.

De nemcsak ennyiből áll a szovjetsegítségre apelláló nyugati demokráciák kétfélesége és kétszínűsége. Ugyanakkor — már München után és München óta, mind máig — amikor a szovjetekkel a németellenes „békefrontba“ való bevonásáról tárgyaltak, következetesen félreállították és teljes mértékben kismémmizték a megegyezés igazi hiveit, a müncheni politika tényleges ellenzőit. Mit várhatott volna egy állam az olyan vezetőkkel kötött szövetségtől, még ha az betű szerint a legelőnyösebb feltételeket is biztosítja, amit pedig a legkevésbé sem célzott!), akik az agresszióra törő állammal szemben, ha nem is baráti, de legalább is egyezkedő, jóakarátú magatartást tanusítottak.

De nemcsak a vezető személyek magatartásában nyilvánult meg a müncheni béke- és demokrácia-ellenes retorgrád szellem. Ugyanazok az államférfiak, akik Moszkvában a Szovjetekkel való szövetkezésről tárgyaltak, Burgosban és Madridban tervszerűen előkészítették és előidéztek a demokratikus és szovjetbarát köztársaság bukását és győzelemhez segítették a német-olasz barát Francot; ugyanők Franciaországban a szovjetgyűlölő jobboldal segítségével szakadást idéztek elő a német-ellenes, szovjetbarát népfrontban és kiméretlen hajsztát indítottak a nemzeti ellenállást valóban képviselő csoportok ellen; több, mint passzív magatartással elősegítették Japán akcióját Délkína ellen, mindaddig, míg a japán hadsereg közvetlenül az angol hatalmi érdekek ellen támadt stb., stb.

Maguk a feltételek, amelyek alapján és amelyek között a „müncheniek“ az angol-szovjet-francia tárgyalásokat folytatták, inkább ellenségesek voltak, mint barátságosak. Az angolok által prezentált első feltételek, (szovjet-segély — ellenszolgáltatás nélkül), amelyek olyan politikuskokat is felháborítottak, mint Eden és Churchill, kérdéssé tették, vajjon nem csak az-e a céljuk az angol-francia diplomatáknak, hogy saját közvéleményüknek port hintsenek a szemébe, hogy időt nyerjenek a fegyverkezésre s ugyanakkor a tengelyhatalmakat megijesztve rábirják őket arra, hogy azok ellen indítsák meg a háborút, akikkel ők közös békefrontról tárgyalnak. Ugyanebben a tipikusan müncheni szellemben folytak a tárgyalások tovább is, amikor az angol-francia tárgyalók fokozatosan „enyhítették“ feltételeiket. Minden ellenjavaslat után, amellyel a szovjet képviselők az ő javaslataikra reagáltak, az angol-francia válasz napokig, sőt hetekig váratott magára, amely idő nemcsak arra kellett, hogy ezáltal is minél tovább húzzák ki a határozott válaszadás végleges időpontját, hanem arra is, hogy időközben hivatalos, félhivatalos és magán küldötteik Berlinben és Rómában „kitapogassák a hatást“ s újabb kísérleteket tegyenek a „frontváltoztatás“ kieszközlésére. Hudson, Henderson, Burckhardt és megannyi hasonló ügynök látogatása Hítlernél és ennek embereinél, megannyi állomásai a müncheni politika újabb változatának...

Végül is a legfőbb kérdésben, a Balti-államoknak nyújtandó garan-

ciák kérdésében, végleg meg is akadtak a tárgyalások. Arról, hogy a Balti-államokon át Anglia továbbra is szabad utat akart hagyni a német terjeszkedésnek és a leendő szövetségesük elleni háborúnak, mindenkit meggyőztek arról, hogy politikájuk legmélyén él továbbra is az a münchenista reménység, hogy a készülő megegyezés végül mégis csak rákényszeríti a tengelyhatalmakat az általuk óhajtott utra.

A müncheni „négyes“ egyezség eredménye volt a veszélyeztetett kisállamok és a kijátszott szovjetkormány bizalmatlansága a Chamberlain-Daladier-féle angol-francia diplomáciával szemben. A német-szovjet megegyezési szerződés erre a diplomáciára, erre a szellemre válaszolt.

A ratifikálásra váró megállapodás közvetlen és pillanatnyi haszna Németországnak kétségtelen, ugyanakkor a nemzetiszocialista tudat mély megalázása, mert rendszerfenntartó elveit saját magával tagadtatta meg. A Komintern-ellenes, immár világméretben kisugárzó Oroszország elleni gyűlöletének feladásával azonban korántsem csak a nemzetiszocialista agitáció szótárán változtat, de rendszere alapjait ingatja meg, miután a nemzetiszocialista állam és társadalomépítés nem a társadalmi lét strukturális anyagából, hanem propagandisztruktúrából épül az erőszak segítségével. De lényegesen változtat a megállapodás törekvései körén is. Fel kell adnia minden olyan eddigi törekvését, pl. mely közvetve vagy közvetlenül Oroszországot érinti. Más politikára kényszerül a keleteurópai kisállamokkal s a megállapodás kioltja a Drang nach Osten annyi lánggal égő mítoszát. Ezentúl ez még álcázva és közvetve sem jelentkezhet törekvéseiben, mert a szerződés harmadik pontja szerint, — melyen nyilvánvalóan a megállapodás érvénye ill. érvénytelensége mulik — minden lényeges akciója előtt kötelező a kölcsönös megbeszélés, Oroszország érdekeit ott érvényesítheti, ahol azok épp szóhoz jutnak. S ha ez a pont lényegesen befolyásolja Keleteurópa jövőbeli alakulását, a megállapodás abban a vonatkozásban is új fejezet, hogy Németország kelet helyett nyugatra, a kisállamok helyett a gyarmatok felé tereli s így épp azzal a gyarmattartó Angliával állítja szembe, amely eddig maga felől a gyengébbre háritotta át Németország agresszióját. Akár összecsap ezzel az Angliával Németország, akár megegyezik vele, Oroszország semlegességével kikapcsolódik mindenféle anyagi és hatalmi érdekekért folyó vetélkedésből vagy háborúból. S ha a megállapodás nyugat felé tisztázza Oroszország helyzetét, hasonlóképp tisztáz Japán felé is, amikor Japánt elválasztja Németországtól s így kilátástalanná teszi Japán Oroszország felé irányuló agresszióját. Mit ad mindezért Oroszország? Lealkudott vajjon valami is eddigi fazonjából? Letért valamiben is eddigi utjáról? Megállapodást kötő magatartásában az az elv érvényesült most is, mely eddig is a vele semmiben sem konformis államokkal való megállapodások kötésébe vitte. Békepolitikája is nyilvánvalóan változatlan. Belső országépítését, elveit a megállapodás láthatólag nem érinti s minthogy támadó háborúra sohasem készült, lényegében csak olyasmire kötelezte magát, amit minden megállapodás nélkül is vallott, hirdetett és tanusított. Így tehát az egész megállapodás nem Oroszországra, hanem Németországra kényszerít magatartásváltoztatást. Ami pedig a megállapodás révén Oroszország külpolitikai vonalvezetésében változásnak látszik, az valójában csak a jelenlegi nyugati kormányok magatartása következtében beállott módszerbeli változás. Miben nyilvánul ez a módszerbeli változás? Kétségtelenül a tá-

madóval való megállapodás tényében. Viszont Oroszország a münchenista nyugati kormányok támadót támogató magatartásával szemben csak így őrizhette meg a kollektív biztonság elvének megvalósítására irányuló alapvető törekvését. Semmiképpen sem állt tehát Oroszország „ellenkező” oldalra, csak épp a maga vonalán követni volt kénytelen a nyugati demokráciák kormányainak mozgását. Míg azonban ezek a kollektív biztonságtól a támadó megsegítéséhez és erejének megnöveléséhez jutottak addig az orosz külpolitika hasonló mozgását a támadó lefékezésére s a kollektív biztonság elvének változatlan érvényesítésére használta fel. Az angol-francia diplomáciától függ, hogy a német-orosz megemlékezési megállapodás után ne a tengelyhatalmak újabb térhódítása és háborús kedvének megnövekedése, hanem egy őszinte békevédő front kialakulása következzen. De ehhez az kell, hogy a müncheni szellem, a müncheniek politikája valóban és teljesen likvidáltassék.

SZEMLE, BIRÁLATOK

1789 ÉS KELETEURÓPA

1789 *A népek ébredése* címen szerény köntösű könyvecske jelent meg a párizsi *Voix Européennes* kiadásában a francia forradalomnak a közép-európai és balkáni népekre gyakorolt befolyásáról. A kiadó rövid bevezetője után, melyben az 1789-es eszmék korszerűségére utal, hiszen a „francia forradalom hagyománya élő politikai program lehet a dunai és balkáni népek számára”, a mai francia republikánizmus egyik legkiválóbb képviselője, Albert Bayet vázolja fel az egyenlőség és a szabadság eszméinek útját a görög bölcselek utópiáitól, Ulpianus természetjogának egyetemes emberfogalmától egészen a 18. századbeli kitejtésedésükig. Herriot, Benes és Lorga rövid, hitvallásszerű sorai után szóhoz jutnak maguk „a középeurópai és balkáni népek” képviselői. A cseh, török, görög, román, bulgár, szerb, horvát, szlovén, osztrák és magyar szerzők hevenyészett, láthatóan alkalmi rendelkezésre készült rövid írásaiból, úgy, ahogy a könyv lapjain rendszertelenül egymás után következnek, megkapó képe bontakozik annak a fejlődésnek, amelynek magunk is cselekvő részesei és szenvedő szemlélői vagyunk és amely Délkelet Európában az elmúlt évszázad folyamán virágzó nemzeti művelődésnek, önálló állami létnek örvendő és szabadságuk fölött féltékenyen őrködő népekké alakította a szétbomló török birodalom volt tartományainak nemzetiségeit.

1789. A folyton gyengülő török birodalom, amelyet szüntelenül támad, marangol, ront a terjeszkedésre vágyó habsburgi Ausztria és a cáni Oroszország, balkáni területein kegyetlen hűbéri elnyomás alatt tartja a görögöket, szerbeket, bulgárokat, montenegróiakat, horvátokat és szlovéneket. A román fejedelemségeket valamivel lazább kacsok fűzik a török birodalomhoz, de nemzeti és gazdasági elnyomottságuk éppen olyan terhes, mint a többi balkáni népeké. A bojárok, akik hol idegenek, hol pedig őslakók, a bejekkel, basákkal és katonai helytartókkal közösen tartották rabszolga-